

El llegat bibliogràfic d'Eduard Toda a l'Alguer (1888)

Joan ARMANGUÉ i HERRERO

1. Introducció

Eduard Toda va arribar a Sardenya el dia 1 de juny de l'any 1887.*¹ Ajudat per la joventut, anava donant forma al personatge que li agradava representar als ambients romàntics de l'època: s'havia fet un nom al cos dimoplàtic gràcies als seus encàrrecs consulars a Macao, Hong-Kong i Egipte d'on, alhora, havia tornat amb una certa fama d'aventurer audaç i poc escrupolós –per emprar una expressió vaga i condescendent. A la Xina havia reunit una col·lecció de quinze mil monedes, que generosament consignà al Museu Arqueològic de Madrid, on encara ara són exposades al públic. Aquest donatiu devia procurar una bona satisfacció a la seva imatge, de manera que pocs anys després, el 1886, va repetir amb un aparat més ambiciós l'espectacularització d'aquella generositat, tot lliurant a la Biblioteca-Museu Víctor Balaguer de Vilanova i la Geltrú... una mòmia autèntica, que acompanyava una rica col·lecció d'objectes d'art egipci.

Ara tenia trenta-dos anys. Es fa de mal definir el precís itinerari que seguí, entre Itàlia i l'Estat Espanyol, el seu encàrrec a Sardenya: tal com havia fet a l'Extrem Orient i a Egipte, Toda, inquiet de mena, anava i venia. El cert és que l'any 1890, reintegrat a Madrid i definitivament desinteressat d'aquella experiència que deixava enrere, havia expoliat els arxius sards d'un immens patrimoni documental difícil de quantificar (aproximadament «vint mil documents històrics nacionals», segons afirmació seva),² generosament cedit, com de costum, o bé venut a les principals biblioteques de Barcelona i de Madrid.

*Aquesta recerca ha estat possible gràcies a un ajut de l'Institut Ramon Muntaner, concedit a l'Arxiu de Tradicions de l'Alguer l'any 2005.

¹ Aquesta data és la que ell mateix consigna a l'article intítulat «Port Torres», escrit a Càller el 24 de juny de 1887. Així i tot, Eufemià FORT I COGUL reporta la data de 31 de maig i assegura que Toda, «l'endemà, 1 de juny 1887, s'instal·là a Càller, lloc oficial de la seva residència consular»; veg. *Eduard Toda, tal com l'he conegut*, Montserrat, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1975, pàg. 80. Cal tenir en compte que al nostre diplomàtic li agradava molt de jugar amb les dates, de manera que els seus escrits no són necessàriament la font més fidel per a reconstruir la seva biografia.

² Cit. Antoni NUGHES, «Toda i l'Alguer a 100 anys de aquella visita», *L'Alguer* (II, núm. 3, maig-juny de 1989), pàg. 9.

A més d'un ric llegat documental, però, devem a Eduard Toda una sèrie de llibres d'importància fonamental per a la catalanística sarda. Es tracta de: *Un poble català d'Itàlia: L'Alguer* (1888), *Records catalans de Sardenya* i *La poesia catalana a Sardenya* (aquests dos darrers, apareguts sense data), a més de la fonamental *Bibliografía española de Cerdeña* (1890), que anticipava de gairebé trenta anys la *Bibliografía espanyola d'Itàlia* (1928), redactada en català –tal com ens explicava el pare Batllori, que conegué de persona Eduard Toda– per tal de compensar el desinterès amb què fou acollit el seu primer treball bibliogràfic, redactat en castellà. En definitiva, malgrat la seva breu estada a l'illa, el nostre Toda esdevingué el principal divulgador del fet alguerès a Catalunya –i el principal animador de l'esperit català a l'Alguer–, prestigiosa primàcia que ha arrossegat fins ara, quan les noves generacions, amb més mitjans i una formació especialitzada, comencen a aprofitar l'impuls del pioner.

Al moment de desembarcar a Port Torres, al nord de Sardenya, Eduard Toda no sap pràcticament res dels fons documentals conservats als arxius de l'illa. Tot i el seu tarannà arrauat, el jove diplomàtic es devia haver preparat per a aquell viatge, ni que sigui a partir de la lectura dels manuals d'història habituals a l'època. Pensem sobretot a la *Historia de Cataluña y de la Corona de Aragón* (1860-63), de Víctor Balaguer, amic seu gairebé inseparable malgrat la diferència d'edat (Balaguer era del 24 i Toda del 55: amb gairebé setanta anys a les espatlles, Víctor Balaguer, després del retorn definitiu del seu company de Sardenya, emprendre amb ell una excursió que el durà a les valls de Querol). A més d'això, sabem amb seguretat que un text fonamental per a la història sarda havia circulat amb èxit a Catalunya: ens referim al *Voyage en Sardaigne* (1826) d'Alberto Della Marmora. Toda l'emprarà per als estudis i en transcriurà fins i tot llargs passatges; però tot i que Della Marmora recorda al seu llibre «le catalan dans la ville d'Alghero»,³ el nostre diplomàtic coneix només vagament l'Alguer.

Hi va fer la seva primera estada en un període comprès entre el 20 de setembre de 1887 (data en què sortí de Càller) i mitjan novembre del mateix any, en què s'embarcà cap a Roma i, d'allí, tornà a Reus per les festes de Nadal i Cap d'any. Es tractà, doncs, d'un sojorn extremament breu, però proficu del vessant erudit, des del moment que li va permetre de redactar un llarg seguit d'articles que, un cop reunits i articulats de manera oportuna, donaren lloc al nucli primordial dels llibres de temàtica sardocatalana que hem esmentat més amunt. Concretament, l'any 1887 va publicar dotze articles a la revista *La Renaixensa*⁴ i uns altres quatre a *La Il·lustració Catalana*.⁵ Cal tenir en compte, encara, un text publicat en llengua

³ *Voyage en Sardaigne, de 1819 a 1825*, Paris, Delaforest, 1826, Livre Troisième, chap. III, pàg. 200.

⁴ Hem localitzat els originals manuscrits dels següents articles, que volem comparar amb les versions aparegudes a *La Renaixensa*, XVII (1887): «Desde la Sardenya» (firmat el 9.VI.1887 i publicat el 16.VI.1887); «Port Torres» (24.VI.1887); «Sàsser» (11.VII.1887); «Notas sassaresas» (sense data); «Càller» (2.IX.87); «Un poeta català d'Alguer» (setembre de 1887); «Cartas de Alguer. La ciutat» (firmat el 4.10.1887).

⁵ *La Il·lustració Catalana*, VIII (1887): «Arribada a l'Alguer d'un almirall espanyol al segle XVIII» (núm. 164, 15.V.1887); «Bonayre» (núm. 168, 15.VII.1887); «Cançons populars catalanes en Sardenya» (núm. 171, 31.VIII.1887); «Poesia catalana en Sardenya» (núm. 174, 15.10.1887).

castellana a la revista madrilenya *El Globo*, firmat amb el pseudònim d'Alí Bey.⁶

El mes de gener de 1888 trobem Eduard Toda a Barcelona, treballant en la recollida dels seus articles de temàtica algueresa per tal de publicar el seu primer llibre d'aquesta sèrie, l'esmentat *Un poble català d'Itàlia: L'Alguer*.⁷ El jove diplomàtic sap que ha de tornar a Sardenya, i vol fer-ho de manera que la seva imatge li permeti d'accedir als fons documentals que li interessa estudiar (i contemporàniament expoliar). Compta, per a això, amb la monografia que durà sota el braç i que el farà popular a la ciutat sardocatalana; però vol fer també donatiu d'una «Biblioteca Catalana» que lliurarà al Municipi de l'Alguer. Comença, per tant, una campanya de recollida de materials bibliogràfics, lliurats al Municipi alguerès el mes d'abril de 1888 i encara ara custodiats a la Biblioteca Rafael Sari de la ciutat. El seguiment i la descripció d'aquest fons és l'objecte del present estudi.

2. Formació de la «Biblioteca Catalana» (gener-febrer de 1888)

Només arribar a Catalunya, Eduard Toda ja es posa a la feina: en un mes (del 6 de gener al 9 de febrer de 1888) reunirà el fons bibliogràfic inicialment conegut com a «Col·lecció» o «Biblioteca Catalana» i actualment, entre altres seccions de la Biblioteca Municipal de l'Alguer, com a «Fons Català». No ha d'estranyar-nos, en aquest sentit, que la primera persona a la qual s'adreça el diplomàtic reusenc sigui precisament en Víctor Balaguer, amic seu des dels anys transcorreguts a Madrid per motius d'estudi (1870-1876) i, d'una manera o altra, mecenes d'algunes de les seves principals peripècies erudites.

Per a fer el seguiment de la formació de la «Biblioteca Catalana» ens són molt d'ajut les dedicatòries dels llibres que han arribat fins a nosaltres: correspon al dia 6 de gener de 1888 el donatiu d'un ric lot de llibres de Víctor Balaguer, que duen tots l'exlibris de la seva Biblioteca-Museu de Vilanova i la Geltrú i la següent dedicatòria: «Al Consell Municipal del Alguer, l'autor y la Junta de la Biblioteca-Museo Balaguer ofereixen aquesta obra dedicada á sa Biblioteca Comunal».

D'entre els llibres que podem datar amb seguretat, sabem que Toda va adreçar-se tot seguit al director de *La Il·lustració Catalana*, Francesc Matheu, el qual lliurà al seu amic un lot de llibres entre els quals n'hi ha un que duu la data de 15 de gener de 1888 al peu de la dedicatòria autògrafa: «Al Magnífich Ajuntament de la ciutat de l'Alguer, com recort de l'antiga germanó y destí á la Biblioteca Comunal».

Segueixen en ordre cronològic donatius a càrrec de Josep Valls i Vicens (que lliura tres llibres firmats per Josep Bosch-Gelabert el 18 de gener), Josep Brunet i Bellet (mateixa data), Gaietà Vidal i Valenciano (23 i 28 de gener) i, sense consignar la data exacta però dins del mateix mes de gener, de Narcís Oller, Josep Pin i Soler, i Joaquim Riera i Bertran (que

⁶ «El colera en Italia» (13.VII.1887).

⁷ Barcelona, La Renaixença, 1888.

lliura un lot de dinou títols). L'últim llibre recollit a la Catalunya estricta que podem datar amb exactitud (fora del que firmà el mateix Toda el dia 28 de gener) és un recull de *Poesias* d'Àngel Guimerà, la dedicatòria del qual duu data d'1 de febrer de 1888.

Abans d'això, però, Eduard Toda havia endegat una campanya de difusió del fenomen alguerès que el dugué a pronunciar conferències o bé fer de pont per al naixement de relacions catalanoalguereres des del cor de les següents institucions: Associació Catalanista d'Excursions Científiques, *L'Arch de Sant Martí* i la Lliga de Catalunya. Probablement de manera més informal, s'adreçà alhora a tota la colla d'amics que havia conegut a partir de l'any 1883 tot freqüentant la redacció de la revista *La Renaixensa*: els noms d'aquests capdavaners de la Renaixença coincideixen amb els dels autors dels llibres consignats a la Biblioteca de l'Alguer.

Pel que fa a l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques, cal dir que al seu butlletí mensual, *L'Excursionista*, hi trobem l'anunci d'una conferència prevista per al 13 de gener de 1888, a càrrec d'Eduard Toda, sobre l'«Estat present del llenguatge català a la illa de Sardenya».⁸ Arran d'aquesta col·laboració, Toda lliurà a l'arxiu de la institució «una copia de la lletra y música del cant nomenat del Judici que's cantava en Alguer á primers de aquest sigle, per D. Joseph Frank».⁹ A més d'això, proposà i aconseguí que el 25 de gener de 1888 fossin nomenats delegats de l'Associació els algueresos Esteve Bolasco, Josep Frank, Joan Vitelli, Miquel Pretti Bruno i Miquel Ugo (i Enric Sanjust, delegat a Càller).¹⁰ L'estratègia relacional de Toda no pot ser més clara: d'una banda vol premiar amb càrrecs honorífics els polítics algueresos (Miquel Pretti i Miquel Ugo) i els intel·lectuals locals que l'havien ajudat en les seves recerques (Josep Frank, professor al gimnàs alguerès; Joan Vitelli, que posà a disposició de Toda el seu nebot Joan de Giorgio Vitelli;¹¹ Esteve Bolasco, bibliotecari municipal; Enric Sanjust, que li havia fornit materials per a la seva *Bibliografía española de Cerdeña*, premiada el 1887 per la Biblioteca Nacional de Madrid);¹² i d'altra banda vol consolidar el seu paper de capdavaner de la divulgació del fet alguerès a Catalunya, a més de confirmar la seva funció

⁸ *L'Excursionista. Bolletí mensual de la Associació Catalanista d'Excursions Científiques*, XI, 110 (31 de desembre de 1887).

⁹ Arxiu del Centre Excursionista de Catalunya, «Llibre d'actes», 1888, pàgs. 56-58.

¹⁰ La llista amb els noms dels socis delegats nomenats el gener de l'any 1888 pot ser consultada a *L'Excursionista*, XI, 111 (31 de gener de 1888); aquest noms consten també, però, a l'Arxiu del Centre Excursionista de Catalunya, «Llibre d'actes», 1888, pàgs. 56-58.

¹¹ Segons E. Fort i Cogul, que remet al *Discurs presidencial dels Jocs Florals de Barcelona* d'Eduard Toda (Barcelona 1927), abans del seu primer viatge alguerès el diplomàtic havia establert contacte epistolar tant amb Josep Frank com amb Joan Vitelli Simon (*Eduard Toda, tal com l'he conegut* cit., pàg. 80).

¹² Escriu E. Fort i Cogul que un Sanjust (el nom del qual no especifica) va ser present als Jocs Florals celebrats a Barcelona el mes de maig de 1888, al llarg dels quals Eduard Toda llegí el discurs del president del Jurat, Marià Aguiló (*Eduard Toda, tal com l'he conegut* cit., pàg. 89); podria tractar-se d'Enric Sanjust, col·laborador i amic de Toda i, gràcies a ell, delegat de l'Associació Catalanista a Càller, sobtadament interessat per la cultura catalana.

d'intermediari: si l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques es beneficia d'una conferència de notable interès i d'una singular «copia de la lletra y música del cant nomenat del Judici», a canvi lliurarà al diplomàtic un lot d'onze títols per a la «Biblioteca Catalana» de l'Alguer.

El mateix procés es repeteix amb *L'Arch de Sant Martí*, que va publicar al seu vol. IV (1888) un article d'Eduard Toda dedicat a «Les crides catalanes a Sardenya». Paral·lelament, els redactors de la revista van voler fer arribar «al honorable Síndich y Magnífich Municipi del Alguer» un pergami firmat el 21 de gener de 1888 que acompanyava «tot lo publicat per tan modesta com patriòtica publicació».¹³ En efecte, al llistat de la «Biblioteca Catalana» hi trobem, donats pel director de *L'Arch de Sant Martí*, Joan Serra i Sulé, el recull de tots els números de la revista fins aleshores disponibles (1884-1886), amb els respectius suplementes literaris; un altre dels firmataris del pergami, Francesc Flos i Calcat, lliurà el seu llibre dedicat a *Las escuelas catalanas*.

Per acabar i en estreta relació amb aquest intercanvi, també la Lliga de Catalunya va adreçar «Als honorables Síndich y Consellers de la fidel é ilustríssima ciutat del Alguer» un pergami firmat, el 31 de gener de 1888, pel president i el secretari de la institució, respectivament Pau Sans i Joan Greixa (aquest darrer, redactor alhora de *L'Arch de Sant Martí* i firmatari del primer diploma).¹⁴ Al cos del text podem llegir-hi que «la Lliga de Catalunya aprofita la tornada á la isla sardanesa de nostre bon amich é ilustrat patrici D. Eduard Toda per a enviar afectuosa salutació»; se'ns informa alhora que «en las conferencias donadas per lo Sr. Toda, en aquesta Associació y en alguna altra de Barcelona, aprenquerem que en eixa terra de Sardenya te encare fondas arrels la vida catalana». En aquest cas, però, no hem aconseguit d'identificar els llibres donats per l'entitat o pels seus socis.

3. La «Biblioteca Catalana» arriba a l'Alguer (abril de 1888)

El mes de febrer de 1888, doncs, Eduard Toda ja ha reunit un fons bibliogràfic de valor considerable. Acabades les festes, enllestida la seva labor divulgadora i periodística i publicat el seu llibre dedicat a *L'Alguer*, el diplomàtic ara ha de tornar a Sardenya. Ens recorda el seu itinerari inicial Eufemià Fort i Cogul: «El 8 de febrer sortia amb tren de Barcelona, acompanyat de l'estudiantina catalana del Rosselló que havia estat a la Catalunya peninsular. Es deturà a la ciutat perpinyanesa, convidat a romandre a casa del seu amic Juli Pepratx. Hi estigué un parell de dies».¹⁵ Toda havia conegut Pépratx el juny de 1883, en ocasió de la seva primera estada al Rosselló; ara, cinc anys més tard, l'escriptor rossellonès no només convida el seu amic a casa seva, sinó que col·labora també en el projecte de la «Biblioteca Catalana». En efecte, entre els

¹³ Vegeu una reproducció d'aquest diploma, amb la relativa transcripció, dins NUGHES, «Toda i l'Alguer a 100 anys de aquella visita» cit., pàgs. 10-11.

¹⁴ Per la reproducció i transcripció d'aquest diploma, veg. *ibid.*, pàg. 12.

¹⁵ E. FORT I COGUL, *Eduard Toda, tal com l'he conegut* cit., pàg. 84.

llibres del fons hi trobem 13 títols donats per «Justin Pépratx de Perpinyà (Catalá de Fransa)», entre els quals precisament l'intitulat *L'Estudiantina catalana de Perpignan*. Els *Ramellets de proverbis, maximas, refrans y adagis catalans* duen la següent dedicatòria autògrafa: «Als catalans d'Italia, un catalá de Fransa, desitjantloshí ab l'ajude de Deu, amisíó [sic], salut y constancia. Perpinyà, 9 febrer 1888».

Toda s'estarà a Roma fins al mes d'abril de 1888. Concretament, el dia 5 s'embarca a la Península i desembarca dos dies més tard a Sàsser, on el trobarem fins al 19 d'abril establert a l'Hotel Itàlia. Abans d'això, però, ja s'ha posat en contacte epistolar amb l'administració municipal algueresa per tal d'informar-la sobre el donatiu bibliogràfic. Per fer el seguiment d'aquest donatiu, a partir d'ara haurem d'avançar seguint un fil tènue de documents d'arxiu que s'enceten el dia 25 de març de 1888:¹⁶ aquell dia, hom demana al secretari de l'Ajuntament que, per tal de respondre als missatges «cortesi ed affettuosi di due importanti associazioni catalane» (és a dir, els pergamins tramesos per la Lliga i a la redacció de *L'Arch de Sant Martí*), convé trobar un «distinto calligrafo di codesta cottà» per tal que «colla maggior eleganza calligrafica» s'encarregui de copiar les respostes damunt de sengles pergamins;¹⁷ i això perquè Eduard Toda ha informat que els estudiants algueresos residents a Sàsser respondran també damunt de pergami als estudiants catalans de Barcelona.

Això ens indica que Toda, un cop arribat a Sàsser, ha reprès els seus antics contactes amb una colla de joves algueresos que, essencialment, giren entorn de la figura de Joan de Giorgio Vitelli (1870-1916), nebot del Joan Vitelli nomenat pocs mesos abans delegat a l'Alguer de l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques. Pel que fa a aquest jove estudiant de Jurisprudència, Eduard Toda va escriure:

En mon primer viatge a l'Alguer [1887], vaig trobar molta ajuda en un jovenet fill de la terra, a qui per primera volta s'obrien los ulls d'estranyesa al veure que un foraster pogués interessar-se per sa desvalguda ciutat. Joan Jordi Vitelli i Simó, compta escassament divuit anys i està seguint los estudis superiors en la ciutat de Sàsser: en setembre de 1887 fou mon col·laborador en l'estudi dels arxius algueresos, en abril de 1888 era un nou iniciat que tímídament trucava a les portes del Parnàs català.¹⁸

Res no sabem sobre els altres estudiants algueresos establerts a Sàsser. Afortunadament, però, ens ha pervingut un pulcre esborrany del text que aquells joves havien de transcriure al pergami adreçat als estudiants barcelonins: hi trobem quatre noms ratllats, l'únic intel·ligible dels quals correspon a Joan de Giorgio Vitelli. L'esborrany duu data de 12 d'abril de 1888 i ens sembla d'identificar la veu d'Eduard Toda rere el seu contingut (cosa que explicaria els trets ortogràfics adequats, la morfologia no algueresa i el lapsus que va del 25 de març, data en

¹⁶ Tota la documentació que tindrem en compte tot seguit es conserva a l'Arxiu Municipal de l'Alguer (a partir d'ara, AMunA).

¹⁷ AMunA, doc. 869/2/4. La firma del document és il·legible.

¹⁸ E. TODA, *La poesia catalana a Sardenya*, Barcelona, La Il·lustració Catalana, [1903], pàg. 222.

que ja ha estat anunciada la idea del pergami, i el 12 d'abril, quan Toda ja es troba a Sàsser). El text diu així:¹⁹

Als estudiants del Centre Escolar Catalanista de Barcelona.

Companys y colegas:

Ningú podria dirvos ab quin afecte y entusiasme los algueresos vam rebre la coleció de llibres catalans destinada per los nobles fills de Catalunya, com duratiu senyal de fraternitat, pera la petita Biblioteca del Comú.

Per axò nosaltres, estudiants de l'Alguer en Sàsser, en nom de la germanat que'ms [sic] lliga per las mateixas costums, la mateixa llengua, iguals ideas y tradicions, dirigim un salut sincer a vosaltres, que sots lo cel hermos del vostre pahís conreant las ciencias y dedicantvos als estudis, tornau vius los gloriosos recorts de la nostra nació, y seu los nobles mantenedors de sa renaixensa. Eixa renaixensa sia per nosaltres, fills de una sola mare, sempre l'objectiu de la vida que Deu vos guardi.

A 12 abril de 1888

Notem que aquest text és escrit abans que la «Biblioteca Catalana» hagi arribat a l'Alguer. De fet, Eduard Toda ja havia escrit al Municipi el dia 8 d'abril (poc abans de desembarcar, doncs), i el 9 Miquel Ugo, a nom del síndic alguerès, li tramet un telegrama en el qual llegim:

Communicata Sindaco sua lettera 8 corrente onorami incarico anticipargli gratitudine, riservandosi provvedere sollecito ritiro trasporto. Domani mia lettera. Ugo. (AmunA, 869/2/5)

Continuen els telegrams. De de l'Alguer ja es preparen per recollir les dues caixes carregades de llibres, que arribaran a la ciutat abans que el mateix Toda:

Mascia Antonino

Segretario messaggeria, Sassari

Procuri ritirare Console Spagnolo albergo Italia due casse libri collocandole ben condizionate imperiale. Enrico. (AmunA, 869/2/8)

El 14 d'abril ja han arribat a l'Alguer els llibres i els dos pergamins catalans, tal com deduïm d'un esborrany, difícil d'interpretar, en el qual el firmatari parla de reprendre les «relazioni di questi due popoli fratelli».²⁰

A partir del 20 d'abril de 1888 els documents seran més abundants, perquè el Municipi voldrà agrair oficialment Eduard Toda, respondre als autors i editors catalans que havien participat al donatiu i organitzar la nova «Biblioteca Catalana». Tot i que aquesta documentació ja és parcialment coneguda, no ens estarem de transcriure-la nosaltres també per tal d'oferir íntegrament al lector el fons documental al qual hem tingut accés. En primer lloc, cal tenir en compte la reunió de la Junta Municipal, de la qual el secretari va estendre la següent acta:

¹⁹ AMunA, doc. 869/2/6.

²⁰ *Ibid.*, doc. 869/2/9.

Il Presidente riferisce che il Signor Eduardo Toda, Console di Spagna a Cagliari, reduce da Barcellona, con lettera della quale da comunicazione ha trasmesso una ricca raccolta di libri catalani portanti affettuose dediche dei rispettivi autori, editori e donatori a questo Municipio per essere destinati alla Biblioteca Comunale ed inoltre da due messaggi in pergamena dalla Lega Catalogna e dai Redatori del periodico *L'Arco di S. Martino* di Barcellona, colle quali accompagnando anche essi il proprio dono di libri esprimono il desiderio di riattivare le relazioni ed i vincoli di antica frattellanza con questa città.

La Giunta, oltremodo grata e sensibile a queste dimostrazioni di affetto da parte dei fratelli della Catalogna quale questa città deve la sua origine e la passata grandezza, riservandosi di dar comunicazione dei ricevuti messaggi al Consiglio Comunale, delibera unanime:

1° Di ringraziare individualmente i donatori ed in modo speciale il Signor Eduardo Toda che fu l'iniziatore di questi cordiali rapporti.

2° Di creare nella Biblioteca Comunale una sezione speciale per la raccolta catalana.

3° Di istituire nella stessa Biblioteca un Albo d'Onore nel quale a fianco dei donatori che concorsero alla dotazione della medesima sieno registrati i nomi degli illustri autori ed altri donatori catalani che ora l'arricchiscono colle opere del catalano ingegno.²¹

Ens interessa destacar que el 22 d'abril hom va escriure un resum d'aquesta acta, adreçada a Eduard Toda per tal d'informar-lo de les novetats administratives. L'interès d'aquest document, inicialment redactat en italià,²² rau en el fet que compta amb una versió catalana, indubtablement deguda a un individu alguerès tal com demostren certes formes ortogràfiques, morfològiques i lèxiques, corregides damunt de l'original potser pel mateix Toda en un segon moment.²³

El 23 d'abril de 1888 la deliberació de la Junta va arribar al Consell Municipal, el secretari de la qual va redactar la següent acta:

Il Presidente riferisce che dal Signor Edoardo Toda, Console di Spagna in Cagliari, per incarico ricevuto da numerosi autori catalani gli venne fatta consegna di una preziosa collezione di libri destinati a questa Biblioteca Comunale e di due messaggi in pergamena della Lega di Catalogna e dalla redazione del periodico *L'Arco di S. Martino* di Barcellona, coi quali accompagnando anch'essi il proprio dono di libri esprimono il desiderio di riattivare le relazioni ed i vincoli di frattellanza con questa città. Riferisce quindi che la Giunta, grata e sensibile a queste dimostrazioni di affetto da parte dei fratelli della Catalogna, ha deliberato:

1° Di ringraziare individualmente i donatori ed in modo speciale il Signor Eduardo Toda che fu l'iniziatore di questi cordiali rapporti.

2° Di creare nella Biblioteca Comunale una sezione speciale per la raccolta catalana.

3° Di istituire nella stessa Biblioteca un Albo d'Onore nel quale a fianco dei donatori

²¹ *Ibid.*, doc. 869/2/11. N'existeix un esborrany parcial, doc. 869/2.10. Veg. també AMunA, «Protocollo delle deliberazioni della Giunta Municipale – Processi verbali delle adunanze» [1886-1889], n. 115, 20.04.1888. Veg. una altra transcripció d'aquest document dins NUGHES, «Toda i l'Alguer a 100 anys de aquella visita» cit., pàg. 13.

²² *Ibid.*, doc. 869/2/12.

²³ *Ibid.*, doc. 869/2/13. Aquest document és inèdit, i ens reservem de publicar-lo en una altra ocasió.

che concorsero alla dotazione della medesima sieno registrati i nomi degli illustri donatori catalani che ora l'arricchiscono colle opere del catalano ingegno.

Propone in ultimo che a nome del Consiglio Comunale di Alghero venga trasmesso un messaggio ai membri della Liga Catalana ed ai redattori dell'*Arco di S. Martino*.

De Giorgio mentre deplora che per parte nostra si trascuri la storia del nostro paese, è lieto di constatare come vi sieno altri che della medesima si occupino con grande cura. Fra questi primeggia certamente il Signor Eduardo Toda, che non ha guari ha mandato alle stampe un volume intitolato *Alguer*, col quale ha fatto conoscere al mondo la storia particolare di questo paese. Con quest'opera egli ha illustrato la nostra città più di quanto avrebbe potuto fare un vero cittadino algherese. Crede quindi opportuno che il Signor Eduardo Toda sia riconosciuto come figlio di questa città, come nostro concittadino e fratello e propone che al medesimo venga conferito per acclamazione il titolo di cittadino algherese. Fa quindi plauso alle deliberazioni della Giunta di cui venne data comunicazione ed appoggia la proposta del Presidente per la trasmissione d'un messaggio alla Lega di Catalogna ed ai redattori del periodo *L'Arco di S. Martino*. Pretti si associa alla proposta De Giorgio osservando che la Giunta non se ne è fatta iniziatrice in quanto in materia lauto delicata ha creduto di attenersi ad una misura limitata per dar campo al Consiglio di poterla elevare. Si compiace pertanto che in Consiglio sia sorta una tale proposta alla quale egli e gli amici si associano di tutto cuore.

Il presidente dice di essere stato prevenuto dal Consigliere Pretti e dichiara di associarsi alla proposta anche lui interpretando i sentimenti della intera Giunta.

Posta quindi a votazione pubblica la proposta del Presidente di inviare un messaggio ai signori componente la Lega di Catalogna ed ai redattori dell'*Arco di S. Martino* e quella del Consigliere De Giorgio di conferire il titolo di cittadino algherese al Signor Eduardo Toda, sono approvate per acclamazione di tutti i consiglieri presenti.

De Giorgio propone quindi che la deliberazione testè presa venga comunicata al Signor Toda da una commissione di consiglieri comunali da nominarsi dal Presidente.

Messa a votazione pubblica questa proposta è approvata ad unanimità.

Il Presidente riprovasi di far conoscere al Consiglio nella prossima adunanza tanto il testo del messaggio che il nome dei consiglieri scelti a comporre la commissione suindicata.²⁴

Notem, doncs, que De Giorgio i Miquel Pretti, tots dos directament avantatjats per l'estratègia relacional d'Eduard Toda que hem tingut en compte més amunt, proposen que el diplomàtic català rebi el títol honorífic de ciutadà algherès. Ara, però, no ens interessa desviar-nos del nostre objectiu, motiu pel qual convé que tornem a la «Biblioteca Catalana». Les tres decisions d'interès bibliogràfic que es desprenen de les actes de la Junta i del Consell es resumeixen, doncs, en la creació d'una secció especial dins de la Biblioteca Municipal, és a dir, la «Col·lecció» o «Biblioteca Catalana», encara ara existent i coneguda com a «Fons Català»; i la predisposició d'un Llibre d'Honor destinat a recollir els noms i les dedicatòries dels autors i donants dels lots de llibres: tot i que no ens ha estat possible de localitzar aquest Llibre d'Honor i, de fet, no sabem si arribà a realitzar-se, a l'Arxiu Municipal

²⁴ *Ibid.*, docs. 869/2/14-15. Veg. també AMunA, «Protocollo delle deliberazioni del Consiglio Comunale – Processi verbali delle adunanze» [1887-1891], n. 27, 23.04.1888. «Biblioteca. Dono di collezione di libri per parte di autori ed editori catalani». Veg. una altra transcripció d'aquest document dins NUGHES, «Toda i l'Alguer a 100 anys de aquella visita» cit., pàgs. 13-15.

s'hi ha conservat un document, fragmentari però molt pulcre, en el qual hom havia començat a copiar les dedicatòries, tot classificant-les vora els noms dels donants. Gràcies a aquest document tenim accés a dues dedicatòries que altrament ens foren desconegudes, des del moment que els respectius llibres són ara com ara introbables.²⁵

4. Documents catalans relatius a la «Biblioteca Catalana» (24-30 d'abril de 1888)

El tercer punt d'interès per a la catalanística contingut a les actes de la Junta i del Consell Comunal és la decisió de respondre tant als responsables dels pergamins com als autors i donants dels lots de llibres. En aquest sentit, és abundant i plena d'interès la documentació conservada a l'Arxiu Municipal: en efecte, com que les respostes havien de ser escrites en català, un llarg seguit d'esborranys van permetre d'establir, en primer lloc, la versió italiana de la lletra (d'acord amb la reunió del Consell Municipal del 24 d'abril de 1888);²⁶ en segon lloc, un esborrany provisional, que sens dubte va ser sotmès a la supervisió d'Eduard Toda; i al capdavant la versió pulcra que, en un segon moment, havia de ser copiada damunt de pergami²⁷ o repetida en una trentena de cartes adreçades als autors.²⁸

Tindrem en compte, en primer lloc, la carta adreçada a la Lliga de Catalunya. Vet aquí el text definitiu:²⁹

A'ls Molt Onorables Senyors de la Lliga de Catalunya. Barcelona.
Lo vostre dó generós, lo vostre afectuós missatge, lo desitg que manifesteu de estrenyer nostras antigas relacions, son prova de la elevació de vostra mént, de la noblesa de vostres afectes y de la constancia en afirmar lo gran origen de vostra historia y en dirigir totas vostras forsas de la voluntat y del talent pera conservar la dolsa llengua que es primer element de nacionalitat, y las relacions ab los pobles que vos foren germans. Si bé, al desferse la vella y volguda patria, forem afortunats de appartenir á un poble gran per sas gestas de valor y per lealtat de Reys magnanims, no olvidém aver eixit de un comú origen, seguim ab afecte la marxa de vostres esforços y'ls progresos vostres, y nos es grat pogueros enviar eix germanivol salut animats també del desitj vivíssim de revifar las costants relacions de sincera amistat que tan estretement vos lligaren en los passats sigles.

²⁵ *Ibid.*, doc. 869/2/17. Ens referim a dues dedicatòries firmades per F. Ubach i Vinyeta i G. Vidal i Valenciano.

²⁶ AMunA, 869/2/16 i 869/2/21. Veg. la transcripció d'aquest document dins NUGHES, «Toda i l'Alguer a 100 anys de aquella visita» cit., pàg. 14.

²⁷ Correspon al dia 1 de maig la resposta del responsable de passar a net la resposta adreçada a la Lliga i a *L'Arch de Sant Martí*, probablement un funcionari municipal de Sàsser. Tot i que la firma del cal·lígraf és indesxifrabla, llegim al text adreçat al síndic de l'Alguer, escrit damunt de paper encapçalat del Municipi de Sàsser: «Mi reputo onorato dell'incarico datomi e spero che le consapute pergamene saranno miniate e scritte con soddisfazione della S.V. e della spettabile rappresentanza di codesto Municipio». AMunA, 869/2/31.

²⁸ Entre tota la documentació conservada, trobem llistats dels autors i de les editorials catalanes amb les respectives adreces.

²⁹ Esborrany en italià: AMunA, 869/2/27; esborrany en català, 869/2/26; versió definitiva catalana, 869/2/23.

L'Alguer, 24 de Abril 1888.

Lo Consell general
La Juncta Municipal

Tot i que no són del tot absents formes morfològiques i lèxiques privatives de l'alguerès, endevinem rere la llengua d'aquest text una tenaç pruija d'aproximar-se a les formes pròpies del català central, motiu pel qual se'ns fa evident que Eduard Toda degué influir directament en la formulació de la carta. Aquesta hipòtesi queda demostrada amb la lectura de l'esborrany de la versió catalana del text adreçat a la redacció de *L'Arch de Sant Martí*, on podem identificar correccions autògrafes d'Eduard Toda, que foren recollides en la versió definitiva.³⁰

A'ls Molt onorables Senyors de la Redació de l'Arc de Sant Martí. Barcelona. Hem rebut Vostras ilustradas publicacions y Vostre afectuos missatye. Aplaudim la cultura de Vostre ingeni y la insigne fermesa de Vostre caracter en portar alt lo estandart del avens y de la Nacionalitat Catalana, haventnos commogut eixa eloquent demostració de vostre afecte.

Recordant las grans origens que tenguem comunes vos seguim ab lo pensament y ab lo cor i fem vots perquè Vostros exforsos sean coronats de'ls mes felice resultat per la grandesa y civiltat de tot lo poble Catalá.

L'Alguer 24 de Abril 1888.

Lo Consell general
La Juncta Municipal

I ara vet aquí el text de la carta que havia de ser tramesa a tots els autors i donants de la «Col·lecció Catalana»:³¹

Lo preuhat dó de llibres de autors catalans, fet á aqueixa Biblioteca comunal, lo gentil pensament que lo ha inspirat á vosté y á tants altres habitants de Catalunya, y las afectuosas dedicatorias autofragas adressadas al Ajuntament y á la població del Alguer, han despertat en tots un sentiment entussiasta de gratitut y de afecte.

La Junta Municipal, per acort prés lo dia vint de Abril corren, avuy solemnement confirmat per lo Consell General, ha donat ordre de constituir una secció reservada en la biblioteca Comunal per la colecció catalana, y obrir un album de honor en lo qual á costat dels donadors que contribuïren á formarla, figurin los noms dels autors catalans que ara l'enriqueixen ab las obras de llur ingeni.

En altre llibre serán copiadas las dedicatorias que acompanyaren lo dó.

De eixa manera los estudiosos trobarán de una part medis pera recrearse y educarse ab las obras dels ingenis de la Mare patria, y de conservar y millorar la dolza parla comuna; y per altra part obriran lo cor pera revifar en ell l'afecte de eixa estimada germanor que ni la distancia, ni'ls fet polítichs, ni'l curs del temps, han pogut apagar

³⁰ Esborrany en italià: AMunA, 869/2/28; esborrany en català, 869/2/25; versió definitiva catalana, 869/2/22.

³¹ Esborrany en italià: AMunA, 869/2/29; esborrany en català, 869/2/30. És coneguda i ha estat repetidament publicada la carta adreçada a Francesc Flos i Calcat, una còpia de la qual s'ha conservat de manera fortuïta a l'Arxiu Municipal. Vegeu-ne la transcripció i una reproducció fotogràfica dins NUGHES, «Toda i l'Alguer a 100 anys de aquella visita» cit., pàg. 14.

entre nosaltres y que las novas relaciones, desitjadas y goijosament acullidas, afermirán are per sempre.

5. Activació de la secció reservada a la Biblioteca Municipal (1888-1890)

Les coses a l'Alguer, però, acostumen a ser lentes i Eduard Toda s'embarca cap a Barcelona, el dia 2 de maig de 1888, abans que el Municipi hagi començat a dur a terme els seus bons propòsits. De fet, alguns dels acords presos pel Consell no van ser definitivament ratificats fins a la sessió corresponent al mateix dia 2 de maig. Per tant, tot deixant en dipòsit a l'Arxiu Municipal la «Biblioteca Catalana», Eduard Toda no havia vist els llibres ordenats a la secció reservada a la Biblioteca, ni havien estat trameses les cartes aprovades per la Junta, ni havia rebut el títol honorífic de ciutadà alguerès.

Ens adonem de l'estat de les coses gràcies a una carta que li adreçarà el síndic Rafael Casu amb data de 19 de maig de 1888.³² Convé tenir en compte que es tracta del primer text redactat en català que no pot haver rebut la influència directa del dictat o de la revisió d'Eduard Toda:

Al Molt Ilustre Senyor Eduard Toda.
Barcelona. Redacció Renaixensa. Xuclá 13, baixos.
Per me facil recapit a'ls respectius adressus remet a Vostè las lletres de aqueix Municipi a'ls donadors de llibres catalans per la Biblioteca Comunal. Prego a Voste de ajunyar al que contenen la seva testimoniancia personal per confirmar los sentiments de gratitut, de admiració y de germanivol afecte que aquí son generals per los germans de Catalunya.
Hem faltat eix envio esperant de dia en dia los pergamins per la Lliga de Catalunya y per l'Arch de S. Martí che remeterem junct á la seva carta de ciutadà de l'Alguer.
Ab la meglor estima y consideració,

Lo Sindich

Els contactes amb Eduard Toda, per tant, prosseguiran per correu, però a partir d'aquest moment no ens n'ha arribat cap altra testimoniança. Coneixem alguns detalls, però, relatius a les negociacions establertes entre el Municipi i la Sots-Prefectura de l'Alguer, la qual havia estat informada des del primer moment sobre el donatiu bibliogràfic, motiu pel qual no havia deixat de demostrar interès envers la iniciativa, tot posant de relleu, però, que havia de ser «causa di vantaggio specialmente nei rapporti commerciali».³³ El sots-prefecte escriurà repetidament al Municipi alguerès sol·licitant informacions que li havien d'arribar de manera oficial, en paper timbrat, fornint dades relatives a la consistència del fons bibliogràfic, als noms dels autors, al valor econòmic aproximatiu del donatiu, a més de còpies dels pergamins, de les cartes trameses, etc.³⁴ Ens ha pervingut, en efecte, el llistat en versió italiana de tots els títols

³² Transcrivim la carta a partir d'un esborrany conservat a l'AMunA, 869/2/33.

³³ AMunA, 869/2/24, carta de 24 d'abril de 1888.

³⁴ AMunA, 869/2/32, carta de 9 de maig de 1888; 869/2/35, carta de 19 de juliol de 1888.

de la «Biblioteca Catalana»,³⁵ però l'administració local degué negligir l'observació d'algun tràmit burocràtic, perquè de fet la creació de la secció reservada a la Biblioteca Municipal, per motius que ara com ara se'ns escapen, quedà bloquejada. Un any més tard, el sots-prefecte encara reclamava la documentació sol·licitada el juliol de l'any 1888:³⁶

Illmo. Signor Sindaco. Alghero.

Sin dall'agosto 1888, io rassegnai all'Illmo. Signor Prefetto della Provincia gli atti relativi all'accettazione del dono di libri fatto da diversi autori ed editori catalani alla Biblioteca di questa città, allo scopo di ottenere il provvedimento sovrano a sensi della legge 5 giugno 1880.

Per poter dar corpo agli atti in parola occorre però, come le dissi già con mie note in data 20/7 88, n° 2626 e 15/9 88, che la Sr. Illma. mi faccia avere una domanda in carta da bollo da £. 1 ed un elenco di detti libri nel quale risulti il loro valore approssimativo per ciascun libro.

La prego quindi di voler sollecitare l'invio di detti documenti per poterli trasmettere alla Prefettura che li attende.

Il Sotto Prefetto.

Per tal de desbloquejar la situació, hom decideix de comptar els llibres continguts al fons i quantificar-ne aproximadament el valor

Essendo i volumi donati in n° di 308, l'importanza del dono sarebbe di £. 616,00.
Il Sindaco.³⁷

El setembre de 1889 el síndic de l'Alguer encara s'adreça al Ministre d'Afers Interiors demanant permís per acceptar el donatiu bibliogràfic.³⁸

A S.E. il Ministro dell'Interno. Roma.

Il Municipio d'Alghero (Provincia di Sassari) a termini delle disposizioni contenute nella legge 5 giugno 1850, n° 1057, prega l'E.V. perché si compiacia promuovere il Sovrano provvedimento per autorizzare il Municipio stesso ad accettare la donazione di una collezione di libri fatta da diversi autori catalani alla Biblioteca Comunale di Alghero, collezione che venne presentata a questo Municipio dal Sig. Edoardo Toda.
Alghero, 19 settembre 1889.

Per la Giunta Municipale, il Sindaco.

Un mes més tard, la sol·licitud serà restituïda per tal com és considerada improcedent:³⁹

Sig. Sindaco. Alghero.

Circa il dono di libri catalani fatto a codesto Municipio, il Ministro scrive quanto appresso:

³⁵ AMunA, 869/2/19.

³⁶ AMunA, 869/6/15, carta de 12 de setembre de 1889.

³⁷ Nota escrita a mà damunt del document que acabem de transcriure.

³⁸ AMunA, 869/6/18, carta de 19 de setembre de 1889.

³⁹ AMunA, 869/6/22, carta de 21 d'octubre de 1889.

«Restituisco alla S.V. la domanda del Sindaco di Alghero per l'autorizzazione Sovrana ad accettare il dono di parecchi libri catalani fatto al Comune. A questo Ministero non pare sifatto dono possa rivestire il carattere di vera e propria donazione, per la quale soltanto occorre il Regio Decreto di autorizzazione e che dovrebbe risultare da formale atto pubblico. Ad ogni modo qualora il Comune persista nel chiedere autorizzazione dovrebbe pur sempre produrre la deliberazione del Consiglio che accetta il dono dei libri e che chiede l'autorizzazione sovrana.»
Restituisco pertanto alla S.V. la domanda e i relativi allegati.

Il Sotto-Prefetto

Al capdavant, però, sense que sapiguem com, la situació es desbloqueja i hom autoritza la creació de la secció reservada a la Biblioteca Municipal de l'Alguer. Som al mes d'abril de 1890, just dos anys després de l'entusiasta acollida de la «Biblioteca Catalana» per part de la Junta i el Consell Municipals. Eduard Toda acaba d'anunciar el donatiu d'un segon lot de llibres, donatiu que no tindrem en compte al present estudi.

6. El «Fons Català» de la Biblioteca Municipal de l'Alguer. Primer donatiu (1888)

Fins ara no havia estat quantificat ni oportunament descrit l'actual «Fons Català» de la Biblioteca Municipal de l'Alguer. Els llibres procedents del segon donatiu d'Eduard Toda (1890) foren integrats al nucli originari del fons (1888), de manera que la història del llegat del diplomàtic català sempre s'ha presentat com un fenomen cultural confús i de mal definir. Amb l'anàlisi del fons documental custodiat a l'Arxiu Municipal esperem d'haver fet una mica de llum sobre l'evolució d'aquest llegat. Tot seguit procedirem a presentar els llistats relatius al primer lot de llibres, que haurem d'aïllar de donatius procedents d'altres individus (sovint iniciatives personals d'alguns dels escriptors contactats per Toda, que continuaren per compte propi les seves relacions amb la Biblioteca Municipal) i, sobretot, del donatiu del segon lot de llibres, de l'any 1890, sobre el qual gairebé no ens ha arribat cap mena d'informació.

Un dels fils que defineixen la història d'aquest fons és el seu procés de desintegració que, malgrat tot, és molt menor del que fins ara es temia. La carpeta que antigament contenia la documentació fins ara descrita (AMunA, 869/2) recull una frase lapidària deguda a l'antic arxiver municipal, el poeta Carmen Dore, firmada el 29 de setembre de 1924: «Se conservi per l'amic Antoni Era, que troberà temps de escriure qualqui plana de historia algueresa, però non troberà més los llibres». L'afirmació és excessiva. Ho anirem veient al llarg de les següents pàgines.

Quan el 2 d'abril de 1890 hom va decidir de traslladar el fons de l'Arxiu a la secció reservada de la Biblioteca Municipal, es va procedir a revisar la integritat del fons. Ha arribat fins a nosaltres la llista original del fons, damunt de la qual treballaren els funcionaris que, un cop fet el control, escriviren la següent observació:⁴⁰

AMunA, Doc. 869/6/26, 2.04.1890.

⁴⁰ AMunA, 869/6/26.

La esquella de Torratxa	1
Cronaca di Carbonell	V. 2
Calendari Catalano	1
Colecció de cansons catalanas ab musica	1
“de proverbis	1
Tom primer del exemples	1
Estudios Eptiologicos [sic]	1
I suindicati volumi non vennero consegnati alla Biblioteca perché non si rinvennero fra i libri catalani depositati in archivio.	

Alghero, 2 aprile 1890

Es comencen a notar, doncs, algunes mancances: aquests llibres, o bé no havien arribat mai a l'Alguer, o bé havien desaparegut durant els dos anys de permanència del fons a l'Arxiu. Ara bé, cal tenir en compte que aquest llistat no correspon a la veritat: a la descripció bibliogràfica del fons que presentem a l'Apèndix II hi trobarem la *Crònica* de Carbonell (amb un títol diferent, però); i els *Estudios egiptologicos* d'Eduard Toda. Però és cert que entre l'any 1888 i el 1984, any en què es procedí a ordenar novament el fons i a fer-ne les fitxes bibliogràfiques encara ara vigents, havien desaparegut aproximadament 33 llibres (veg. el nostre Apèndix III). Hem de dir, però, que és molt probable que alguns d'aquests llibres aparentment desapareguts es trobin a la Biblioteca Municipal, fora de lloc o classificats en altres fons; o bé, per tal de no restar lliures de culpa, que nosaltres no els hàgim sabut identificar a causa dels títols aproximatiu del llistat de l'any 1888. Així, per exemple, el *Modo de resar lo Rosari* podria correspondre al *Llibre del Rosari*, conegut també com a *Modo de dir lo Rosari*. Hem preferit, però, no arriscar-nos massa en les nostres interpretacions i lliurar al lector un estudi avançat, però no definitiu, relatiu a aquest tema. De fet, ens limitem a oferir als estudiosos uns llistats que permetran no només de conèixer la consistència del «Fons Català», sinó també d'apreciar-ne el valor bibliogràfic. Per tal de recordar-ne un valor afegit, transcrivim també (Apèndix V) les dedicatòries dels autors o donants dels llibres, entre els quals no hi manquen autògrafs de Jacint Verdaguer, Àngel Guimerà i Narcís Oller, és a dir, els puntals de la literatura catalana de la Renaixença.

En estudis posteriors es podran esbrinar com influïren aquests llibres en la formació de les joves generacions d'escriptors algueresos; o fer el seguiment de les relacions que nasqueren entre intel·lectuals algueresos i catalans, que pogueren donar lloc a fons epistolars encara no descrits. Però, sobretot, haurem d'esbrinar l'estratègia d'Eduard Toda, el qual no feia debades aquest acte de generositat. Si la ciutat deu aquest fons al diplomàtic català, el diplomàtic deu a la ciutat un immens patrimoni documental que els algueresos li van oferir amb generositat, amb una bona dosi d'ingenuïtat i, sobretot, amb una confiança immerescuda.

APÈNDIXS

APÈNDIX I

BIBLIOGRAFIA DEL «FONS CATALÀ» DE LA BIBLIOTECA MUNICIPAL DE L'ALGUER (2004)

[L'actual classificació del Fons té origen als anys 1980-1984, en què el personal de la Biblioteca Municipal donà una nova col·locació als llibres. Accentuem d'acord amb la normativa els noms dels autors i dels editors, i tendim a unificar les referències relatives a editorials, tipografies i imprentes.]

AGUILÓ, Plácido: *Apuntes bibliográficos acerca de cuatro incunables españoles desconocidos*. Barcelona, Fidel Giró, 1888.

ALBÓ Y MARTÍ, Francisco de P.: *La mort del creuhat*. Barcelona, La Hormiga de Oro, 1888.

Album pintoresch monumental de Catalunya. Barcelona, Associació Catalanista d'Excursions Científicas, 1879.

Anuari catalá - 1875, col·leccionat y publicat per Francesch Matheu y Fornells. Barcelona, 1874.

Arch de Sant Martí, L': Periódich polítich, Sant Martí de Provencals, 3 vols.: I-III (1884-1886).

ASSOCIACIÓ CATALANISTA D'EXCURSIONS CIENTÍFICAS, *Acta de la sessió publica inaugural de l'any* —. Barcelona, La Renaixensa, 7 vols: 1881-1887.

ASSOCIACIÓ CATALANISTA D'EXCURSIONS CIENTÍFICAS, *Reglament*. Barcelona, La Renaixensa 1879.

ASSOCIACIÓ D'EXCURSIONS CATALANA, *Anuari*. Barcelona, 2 vols: 1881 (1882), 1882 (1883).

AULÈSTIA Y PIJOAN, Antoni: *Historia de Catalunya*, volum primer. Barcelona, La Renaixensa, 1887.

AVELLANEDA GÓMEZ, Gertrudis de: *El artista barquero ó los cuatro cinco de junio*. Barcelona, Gorgas y C., 2 vols., s.d.

B[RUNET Y] B[ELLETT], J[osep]: *Egipte, Assyria y Babilonia, per J.B.B.* Barcelona, La Renaixensa, 1885.

BALAGUER, Víctor: *Discursos académicos y memorias literarias* [= *Obras de Víctor Balaguer*, tomo VII de la colecció]. Madrid, Manuel Tello, 1885.

BALAGUER, Víctor: *El Monasterio de Piedra. Las leyendas del Monserrat. Las cuevas de Montserrat* [= *Obras de Víctor Balaguer*, tomo VIII de la colecció]. Madrid, Manuel Tello, 1885.

BALAGUER, Víctor: *Guía del viajero en Piedra*. Barcelona, Bastinos, 1882.

BALAGUER, Víctor: *Historia de Cataluña* [= *Obras de Víctor Balaguer*, tomo IX-XIX de la colecció]. Madrid, Manuel Tello, 11 vols., 1885-1887.

BALAGUER, Víctor: *Los trovadores* [= *Obras de Víctor Balaguer*, tomo I-IV de la colecció]. Madrid, Manuel Tello, 4 vols., 1882-1883, 2ª ed.

BALAGUER, Víctor: *Poesías* [= *Obras de Víctor Balaguer*, s.n.]. Madrid, Manuel Tello, 1882.

BALAGUER, Víctor: *Tragedias*. Madrid, Manuel Tello, 1882, 3ª ed.

BARÓ, Teodoro: *Pardalets al cap*. Barcelona, Salvador Manero, 1871.

BARTRINA, Joaquim: *Algo, coleccion de poesias*. Barcelona, Llibreria Espanyola de I. López, 1884, 4ª ed.

BASSEGODA, Bonaventura: *¡Viva l'avi!* Barcelona, Utset y Payàs, 1887, 2ª ed.

BASSEGODA, Bonaventura: *Hero*. Barcelona, Utset Juncosa, 1887.

BASSEGODA, Bonaventura: *Joch de cartas*. Barcelona, Utset y Payàs, 1887.

- BASSEGODA, Bonaventura: *La bona gent*. Barcelona, La Il·lustració Catalana, 1888.
- BASSEGODA, Bonaventura: *Pluja d'estiu*. Barcelona, Casa de Caritat, 1886.
- BELL-LLOCH, Maria de: *Llegendas catalanas*. Barcelona, Tipografia Espanyola, 1881.
- BELL-LLOCH, Maria de: *Salabrugas. Poesias catalanas*. Barcelona, La Renaixensa, 1874.
- BELL-LLOCH, Maria de: *Vigatans y botiflers. Novela historica*. Barcelona, Joan Roca y Bros, 1879.
- BENESSAT, Francisco: *Guia del vinicultor ó sea datos y consejos prácticos para la económica y perfecta elaboración de los vinos*. Barcelona, Gabinete Enológico, 1885.
- Biblioteca de l'Arch de Sant Martí*. Sant Martí de Provensals, 2 vols.: 1884-1885.
- Biblioteca de l'Art del pagès. Periòdich quinzenal destinat a la propaganda d'agricultura practica*. Barcelona, La Renaixensa, 8 vols: 1877 (I), 1879-1885 (III-IX).
- BOFARULL Y BROCA, Antonio: *Pasado, presente y porvenir de Barcelona*. Barcelona, Sucesores de Ramírez y C^a, 1881.
- BOFARULL Y MASCARÓ, Próspero: *Coleccion de documentos inéditos del Archivo General de la Corona de Aragón*, t. XIII [= *Antigua lengua catalana (siglos XIV y XV)*]. Barcelona, Imprenta del Archivo, 1857.
- BOFARULL Y MASCARÓ, Próspero: *Los Condes de Barcelona vindicados*. Barcelona, Juan Oliveres, 1836.
- BOFARULL, Antoni de: *Costums que's perden y recorts que fugen (Reus de 1820 á 1840). Lo derrer catalá*. Barcelona, La Renaixensa, 1880.
- BOSCH DE LA TRINXERIA, C.: *Recorts d'un excursionista*. Barcelona, La Renaixensa, 1887.
- BOSCH-GELABERT, Josep: *Guideta. Novela de costums*. Barcelona, La Renaixensa, 1887..
- BOSCH-GELABERT, Josep: *L'Exemple*, vol. II. Barcelona, La Renaixensa, 1885.
- BOSCH-GELABERT, Josep: *Mas memorias (Cartas á un amich)*. Barcelona, La Renaixensa, 1882.
- BOTER, Francesch de: *Doloretas*. Barcelona, La Renaixensa, 1881.
- BRUNET Y BELLET, Josep: *La gorra catalana*. Barcelona, La Renaixensa, 1887.
- BRUNET Y BELLET, Joseph: *Erros històrichs. Espanya, ni iberos ni fenicis*. Barcelona, La Academia, 1887.
- BRUNET Y BELLET, Joseph: *Lo joch de nais, naips ó cartas*. Barcelona, La Renaixensa, 1886.
- Cants de primavera a las noyas catalanas. Veïllada del 5 de maig de 1879*.
- CARBONELL, P.M.: *Coleccion de documentos inéditos del Archivo General de la Corona de Aragón*, tomos XXVII-XXVIII. Barcelona, Imprenta del Archivo, 2 vols., 1864-65.
- Catalanes d'Estagell y d'altres endrets*. Perpignan, Charles Latrobe, 1870.
- CENTRE CATALANISTA PROVENSALENCH, *Primer certamen literari* [1880]. Barcelona, La Renaixensa, 1881.
- COLLELL, Jaume: *La gent de l'any vuyt. Drama en tres actes y en vers*. Barcelona, La Il·lustració Catalana, 1888.
- COROLEU, Joseph: *Clarís y son temps*. Barcelona, La Renaixensa, 1880.
- DESCLOT, Bernat: *Crónica del Rey en Pere e dels sous antecessots passats*. Barcelona, La Renaixensa, 1885.
- DESPUIG, Cristofol: *Los col·loquis de la insigne ciutat de Tortosa*. Barcelona, La Renaixensa, 1877.
- Estudiantina catalana de Perpignan, L'*: Perpignan, Charles Latrobe, 1886.
- FEBRER, Andreu: *La Comedia de Dante Allighieri, traslatada de rims vulgars toscans en rims vulgars*

- catalans per N' — (siglo XV)*. Barcelona, Librería de Álvaro Verdaguer, 1878.⁴¹
- FLOS Y CALCAT, FRANCISCO: *Las escuelas catalanas*. Barcelona, La Renaixensa, 1886.
- Galeria de Catalanes ilustres de la Academia de Buenas Letras de Barcelona*. Barcelona, Narciso Ramírez [post.: «Sucesores de N. Ramírez y C^a»], 1872-1887: 12 opuscles.
- GENÍS Y AGUILAR, MARTÍ: *Novelas*. Barcelona, La Renaixensa, 1881.
- Gran Tragedia de la Passió y mort de Jesu-Christ Nostre Senyor; La*: Manresa, Lluís Roca, 1880.
- GÜELL Y FERRER, JUAN: *Escritos económicos*. Barcelona, Impremta Barcelonesa, 1880.
- GUIMERA, ÀNGEL: *Gala Plàcidia*. Barcelona, La Renaixensa, 1879.
- GUIMERA, ÀNGEL: *Judith de Welp*. Barcelona, La Renaixensa, 1884.
- GUIMERA, ÀNGEL: *Lo fill del Rey*. Barcelona, La Renaixensa, 1886.
- GUIMERA, ÀNGEL: *Poesias 1870-1887*. Barcelona, Joan Almirall, 1887 [2 exemplars].
- GUMÀ, C.: *Fruyta del temps*. Barcelona, Llibreria Espanyola de I. López, s.d., 3 fascicles: 1. *Fruyta amarga*; 2. *Fruyta agre-dolsa*; *Fruyta madura*.
- GUMÀ, C.: *L'amor, lo matrimoni y'l divorci*. Barcelona, Llibreria Espanyola de I. López, 1887.
- GUMÀ, C.: *Poesias satiricas y festivas*. Barcelona, Llibreria Espanyola de I. López, s.d., 12 fascicles: 1. *Del bressol al cementiri*; 2. *Petons y pessichs*; 3. *Barcelona en camisa*; 4. *Lo deu del sigle*; 5. *Home o dona?* 6. *La dona nua (moralment!)*; 7. *Don Quijote de Valcarca*; 8. *La primera nit*; 9. *Vuyts y nous*; 10. *La exposició Universal*; 11. *Lo pot de la confitura*; 12. *Lo cólera y la miseria*.
- Il·lustració Catalana, La*: Periodich quinzenal artistich, literari i científich. Barcelona, 4 vols.: 1884-87.
- Jochs Florals de Barcelona*. Barcelona, La Renaixensa, 6 vols.: 1875, 1878, 1880-81, 1887-88 [2 ex.].
- Jochs Florals de Barcelona*. Barcelona, Llibreria d'Àlvar Verdaguer, 3 vols.: 1866 (Establiment Salvador Manero, 1867), 1868, 1869.
- Jochs Florals de Barcelona*. Barcelona, Llibreria d'Àlvar Verdaguer, 5 vols.: 1859-63.
- Jochs Florals de Barcelona*. Barcelona, Llogari Obradors y Pau Sulé, 2 vols.: 1871, 1873.
- Jochs Florals de Barcelona*. Barcelona, Tasso, 1865.
- JOFRE, ANTONI: *Las bruxas de Carança [i altres], visuadas, anotadas y aumentadas per lo Pastorellet de la Vall d'Arles*. Perpinyà, Carlós Latrobe, 1882.
- Libre dels feyts esdeuenguts en la uida del molt alt senyor Rey, en Jacme lo Conqueridor*. Mariano Aguiló, s.l., s.d.
- LIÉGEARD, MR. ESTÉPHEN: *L'Atlàntida de J. Verdaguer*. Barcelona, Estampa Espanyola, 1883.
- Llibre de l'Amor. Colecció de poesias del modern renaixement*. Barcelona, La Renaixensa, 1882.
- Llibre de la Fe. Colecció de poesias del modern renaixement*. Barcelona, La Renaixensa, 1883.
- Llibre de la Patria. Colecció de poesias del modern renaixement*. Barcelona, La Renaixensa, 1882 [2 ex.].
- LLIGA DE CATALUNYA, *Anal.* Barcelona, Local de la associació, 1887, quadern II.

⁴¹ De fet, aquest exemplar és un obsequi adreçat personalment al bibliotecari Esteve Bolasco, tramès en una data posterior (la dedicatòria és firmada el 28 de maig de 1888). No hem aconseguit de localitzar el primer exemplar, del qual, però, coneixem la dedicatòria gràcies al doc. 862/2/17 de l'AMunA.

- LLULL, Ramon. *Libre del orde de Cauayleria*. Barcelona, Llibreria d'Àlvar Verdaguer, 1879.
- MARTÍ DE SOLÀ, Modest. *Geografia-historia de Catalunya*. Mataró, Feliciano Horta, 1887.
- MARTORELL Y PEÑA, Francisco. *Apuntes arqueológicos*. Barcelona, 1879.
- MATHEU, Francesc. *La copa. Brindis y cansons*. Barcelona, La Il·lustració Catalana, 1887.
- Memorias de la Associació Catalanista d'Excursions Científicas*. Barcelona, 3 vols.: I, 1876 (1880); III, 1879 (1887); VIII, 1884 (1888).
- METGE, Bernat. *Historia d'Ualter e de la pacient Griselda*. Barcelona, Evarist Ullastres, 1883.
- Miscelánea folk-lòrica*. Barcelona, Àlvar Verdaguer, 1887. Biblioteca popular de la Associació d'Excursions Catalana, vol. IV.
- MISTRAL, Frederich. *Nerto. Poema en versos provensals per — y traduït al català per Mossen Jacinto Verdaguer*. Barcelona, Llibreria d'Àlvar Verdaguer (Estampa de Fidel Giró), s.d.
- MUNTANER, Ramon. *Crònica*. Barcelona, La Renaixensa, 1886.
- NOVELLAS DE MOLINS, Jaume. *Agre-dolç. Colecció de poesias catalanas*. Barcelona, Casa P. de Caritat, 1886.
- NOVELLAS DE MOLINS, Jaume. *Bosquerolas. Poesias*. Barcelona, La Renaixensa, 1888.
- OLLER Y MORAGAS, Narcís. *La papallona*. Barcelona, La Renaixensa, 1882.
- OLLER Y MORAGAS, Narcís. *Notas de color*. Barcelona, Llibreria d'Àlvar Verdaguer, s.d., 2^a ed.
- OLLER Y MORAGAS, Narcís. *Vilaniu*. Barcelona, La Renaixensa, 1885.
- PASTORELLET DE LA VALL D'ARLES, LO. *Ays. Elegias catalanas*. Perpinyà, Carlós Latrobe, 1887.
- PASTORELLET DE LA VALL D'ARLES, LO. *Garbera Catalana*. Perpinyà, Carlós Latrobe, 1884.
- PÉPRATX, Justin. *Canigó. Étude bibliographique du nouveau poème catalan de Jacinto Verdaguer*. Montpellier, Centrale du Midi, 1887.
- PÉPRATX, Justin. *La Renaissance des lettres catalanes*. Perpignan, Charles Latrobe, 1883.
- PÉPRATX, Justin. *Ramelllets de proverbis, maxims, refrans y adagis catalans*. Perpinyà, Carlós Latrobe, 1880.
- Perot, en Jepot y jo, En: Grand escena comica*. Perpinyà, A. Julia, 1882.
- PICÓ Y CAMPAMAR, Ramon. *Tres englantines*. Barcelona, La Il·lustració Catalana, [1886].
- PIN Y SOLER, Joseph. *La familia dels Garrigas*. Barcelona, La Renaixensa, 1887 [3 ex.].
- PITARRA, Serafi. *Singlots poétichs*. Barcelona, Llibreria Espanyola de I. López, 1885-1889: *La butifarra de la llibertat, Lo cantador, Lo castell dels Tres Dragons, Cosas del oncle, ¡Ous del dia!, Las pildoras de Holloway, Si us plau per força, Un mercat de Calaf*.
- PONS Y MASSAVEU, Joan. *La colla del carrer. Memorias de xicot*. Barcelona, La Renaixensa, 1887 [2 ex.].
- PUIGGARÍ, Joseph. *Garlanda de joyells*. Barcelona, La Renaixensa, 1879.
- Recull de eximpls e miracles, gestes e faules*, 2 vols., M. Aguiló, s.d.
- Renaixensa, La: Any VIII [1878]*, 2 vols.
- RIERA Y BERTRAN, Joaquim. *Cansons del temps*. Barcelona, La Renaixensa, 1874.
- RIERA Y BERTRAN, Joaquim. *Caritat*. Barcelona, Ribas, 1872.

- RIERA Y BERTRAN, Joaquim: *Cent faulas*. Barcelona, Teixidó y Parera, 1888.
- RIERA Y BERTRAN, Joaquim: *Deu narracions*. Barcelona, La Renaixensa, 1875.
- RIERA Y BERTRAN, Joaquim: *L'avi*. Barcelona, La Renaixensa, 1875.
- RIERA Y BERTRAN, Joaquim: *La Espurna*. Barcelona, Llibreria d'Eudalt Puig, 1887.
- RIERA Y BERTRAN, Joaquim: *Las vehinas*. Barcelona, Ribas, 1872.
- RIERA Y BERTRAN, Joaquim: *Los comediantes del segon pis*. Barcelona, La Renaixensa, 1874 [2 ex.].
- RIERA Y BERTRAN, Joaquim: *Rey Cavaller*. Barcelona, La Renaixensa, 1880.
- RIERA Y BERTRAN, Joaquim: *Teatro*. Barcelona, Arxiu Central Lirich Dramàtic de Rafel Ribas: 1. *Bernat Pescayre* (1875); 2. *La Majordona* (1877); 3. *De mort a vida* (1879); 4. *La nena* (1879); 5. *Si fa o no fa...* (1881); 6. *Com l'anell al dit* (1884); 7. *La relliscada* (1885).
- RIERA Y BERTRAN, Joaquim: *Toméu Boncór. Lo poble del Alzinar*. Barcelona, Teixidó y Parera, s.d., 2ª ed.
- RIQUER, Alexandre: *Los estudiant de Tolosa. Cançó popular*. Barcelona, Fidel Giró, 1886.
- ROCA Y ROCA, J.: *Mal pare!* Barcelona, Llibreria Espanyola de I. López, 1886, 2ª ed.
- RUBIÓ Y LLUCH, Antonio: *La expedición y dominación de los catalanes en Oriente*. Barcelona, Jaime Jepús, 1883, quaderns I i IV.
- RUBIÓ Y LLUCH, Antonio: *Los Navarros en Grecia. El Ducado catalán de Atenas*. Barcelona, Jaime Jepús, 1886.
- SANALL Y SERRA, *En Joanet y en Lluiset. Parodia de D. Juan Tenorio*. Barcelona, Llibreria Espanyola de I. López, 1884.
- SANALL Y SERRA, *La direcció del globo*. Barcelona, Llibreria Espanyola de I. López, 1884.
- SANPERE Y MIQUEL, Salvador: *Aplicació de l'art a l'industria*. Barcelona, La Renaixensa, 1881.
- SANPERE Y MIQUEL, Salvador: *Las damas d'Aragó*. Barcelona, La Renaixensa, 1879.
- SANPERE Y MIQUEL, Salvador: *Un estudi de toponomàstica catalana*. Barcelona, Àlvar Verdaguer, 1880.
- Sessió necrològica pera honrar la memoria de D. Mariano Maspons y Labrós*. Barcelona, 1886, 2ª ed.
- SOLER, Frederich: *Nits de lluna*. Barcelona, Llibreria Espanyola de I. López, s.d., 2ª ed.
- TALRICH, Pierre: *Records del Rosselló*. Barcelona, Llibreria d'Àlvar Verdaguer, s.d.
- TOBELLA Y ARGILA, Francisco: *Excursió a Palma, covas de Artá y de Manacor (Mallorca)*. Barcelona, Associació d'Excursions Catalana, 1880.
- TOBELLA Y ARGILA, Francisco: *La llum. Acció de la mateixa sobre la vida*. Barcelona, La Renaixensa, 1881.
- TODA Y GÜELL, Eduart: *Poblet. Recorts de la Conca de Barberá*. Barcelona, La Renaixensa, 1883 [2 ex.].
- TODA, Eduard: *Estudios egiptologicos: I, Sesostris. II, La muerte en el antiguo Egipto. III, Son Notém en Tebas (1887)*. Madrid, Manuel Ginés Hernández, 1886.
- TODA, Eduardo: *Biblioteca-Museo Balaguer. Catálogo de la colección egipticia*. Madrid, Manuel Tello, 1887.
- TODA, Eduardo: *La vida en el Celeste Imperio*. Madrid, El Progreso, 1887 [2 ex.].
- TOLRÀ DE BORDAS, Joseph: *L'Atlantide de don Jacinto Verdaguer*. Paris, Maisonneuve et Cie., 1881.

- TOMICI, Pere: *Historias e conquestas dels excellentissims e Catholics Reys de Aragó*. Barcelona, La Renaixensa, 1886.
- UBACH Y VINYETA, Francesch: *Almódís*. Barcelona, La Renaixensa, 1882.
- UBACH Y VINYETA, Francesch: *Celistias. Aubadas y serenas*. Barcelona, Eudalt Puig, 1866.
- UBACH Y VINYETA, Francesch: *Expansions. Poesias liricas*. Barcelona, La Renaixensa, 1879 [2 ex.].
- UBACH Y VINYETA, Francesch: *Joan Blancas*. Barcelona, Llibreria d'Eudalt Puig, 1880.
- UBACH Y VINYETA, Francesch: *La ma freda*. Barcelona, Arxiu Central Líric Dramàtic de Rafel Ribas, 1878.
- UBACH Y VINYETA, Francesch: *Lo pes de la culpa*. Barcelona, Jaume Jepús, 1883.
- UBACH Y VINYETA, Francesch: *Mala herba*. Barcelona, La Il·lustració Catalana, 1887.
- UBACH Y VINYETA, Francesch: *Margarida de Prades*. Arxiu Central Líric Dramàtic de Rafel Ribas, Gràcia (Estampa de Gayetà Campins), 1870.
- UBACH Y VINYETA, Francesch: *Primerenques*. Barcelona, Obradors y Sulé, 1873.
- UBACH Y VINYETA, Francesch: *Rialles y ploralles*. Barcelona, Arxiu Central Líric Dramàtic de Rafel Ribas, 1873.
- UBACH Y VINYETA, Francesch: *Romancer catalá històric, tradicional y de costums*. Barcelona, La Renaixensa, 1877.
- URSUL, Joseph Ignasi: *Estudi hidrològic de la montanya de Montserrat*. Barcelona, Successors de Ramírez y C^a, 1886.
- VAYREDA Y VILA, Estanislao: *Catàlech de la flora de la Vall de Nuria*. Barcelona, Associació d'Excursions Catalana (Impremta dels Successors de Ramírez y C^a), 1882.
- VERDAGUER, Jacint: *L'Atlantide*. Paris, Hachette, 1887.
- VERDAGUER, Jacinto: *Canigó*. Barcelona, Llibreria Catòlica (Tip. Fidel Giró), 1886 [2 ex.].
- VERDAGUER, Jacinto: *Cansons de Montserrat*. Barcelona, Tipografia Catòlica, 1885.
- VERDAGUER, Jacinto: *L'Atlantida*. Barcelona, Fidel Giró, 1886.
- VERDAGUER, Jacinto: *L'Atlàntida*. Buenos Aires, L'Aureneta, 1878.
- VERDAGUER, Jacinto: *Lo somni de Sant Joan. L·legenda del Sagrat Cor de Jesus*. Barcelona, Tipografia Catòlica, 1888.
- VERDAGUER, Jacinto: *Santa Madrona. Barcarola*. Barcelona, Tipografia Catòlica, 1882, música de D. Salvador de H. Bofarull.
- Vetllada necrològica celebrada en lo dia 20 de desembre de 1878, pera honrar la memoria dels catalans il·lustres morts durant l'any*. Barcelona, Successors de N. Ramírez y C^a, 1881.
- VIDAL Y VALENCIANO, Gaietà: *Rosada d'estiu*. Barcelona, Llibreria d'Àlvar Verdaguer, 1886.
- VIDAL, Pierre: *Cansoner catalá de Rossello y de Cerdanya. V: Relació de la vida del pastor, I*. Perpignan, A. Julia, 1888.
- VILANOVA, Emili: *Cuadros populars*. Barcelona, La Renaixensa, 1881.
- VILANOVA, Emili: *Del meu tros*. Barcelona, La Renaixensa, 1886.
- VILANOVA, Emili: *Entre familia*. Barcelona, La Renaixensa, 1885.

VILANOVA, Emili: *Escenas barceloninas*. Barcelona, La Renaixensa, 1886.

VILANOVA, Emili: *Monolechs y quadros*. Barcelona, La Renaixensa, 1887.

VILANOVA, Emili: *Pobrets y alegrets*. Barcelona, La Renaixensa, 1887.

YXART, J.: *El año pasado. Letras y artes en Barcelona*. Barcelona, Cortezo y C^a, 2 vols.: 1886, 1887.

APÈNDIX II

LLIBRES DEL «FONS CATALÀ» DESAPAREGUTS ENTRE ELS ANYS 1888 I 1984

1. *Per qué se diu llengua d'oc*
2. *Llissons de gramàtica parda*
3. *La esquella de la torratxa*
4. *¡Flor de un dia!*
5. *Barcelona en la mano*
6. *Lo rosari de l'aurora*
7. *Un adulteri en judici oral*
8. *Comedies y poesies de en Bartomeu Ferrá (en mallorquí)*
9. *Idilis y Cants místichs*
10. *Homa, patria y amor*
11. *Piferrer*
12. *Excursions y viatjes*
13. *Benet Roure*
14. *Gramàtica catalana*
15. *Fortuny*
16. *Semprevivas*
17. *Calendari del Pagés*
18. *Folk-lore catalá (2 dels 3 exemplars)*
19. *Funerals dels Reys d'Aragó*
20. *Las Cortes Catalanas*
21. *Crónica de Pere IV*
22. *Calendari catalá*
23. *Fullas d'Arqueologia*
24. *Plany de la Patria*
25. *Catalunya á Irlanda*
26. *Lo Bordet*
27. *Espigas y flors*
28. *La Pasqua de la llengua catalana*
29. *Modo de resar lo Rosari*
30. *Colecció de cansóns catalanas ab música*
31. *Diccionari catalá*
32. *Colecció de proverbis*
33. *Boletín de la Institución libre de enseñanza*

Apèndix III

LLIBRES DEL «FONS CATALÀ» DESAPAREGUTS ENTRE 1984 I 2004

[Llibres que consten a les fitxes del Fons, però que no hem aconseguit de localitzar. No cal dir que alguns d'aquests llibres podrien trobar-se a la Biblioteca Municipal, però fora de lloc.]

BERTRAN Y BROS, Pau: *Cansons y follies populars recullides per* —. Barcelona, Llibreria d'Àlvar

Verdaguer, 1885.

GOMIS, Cels: *Lo llamp y'ls temporals*. Barcelona, Llibreria d'Àlvar Verdaguer, 1884.

MASPONS Y LABRÓS, Francisco: *Jochs de la infància*. Barcelona, Martí y Cantó, 1874.

PAULOWSKY, Isaac: *Memorias de un nihilista*. Barcelona, La Il·lustració Catalana, 1886.

SANPERE Y MIQUEL, Salvador: *Un estudi de toponomàstica catalana*. Barcelona, Llibreria d'Àlvar Verdaguer, 1880.

UBACH Y VINYETA, Francesch: *La cua del xueta*. Barcelona, Espanyola, 1881.

APÈNDIX IV

AUTÒGRAFS DELS LLIBRES DEL «FONS CATALÀ» (1888)

MARIÀ AGUILÓ I FUSTER

Recull de eximplis e miracles, gestes e faules. «Al Municipi de l'Alguer regal del editor / Mariano Aguiló». Metge, Bernat: *Historia d'Ualter e de la pacient Griselda*. «Al Municipi de l'Alguer per sa Biblioteca Comunal ofrena germanivol del bibliotecari de la Universitat de Barcelona / Mariano Aguiló».

Llull, Ramon: *Libre del orde de Cauayleria*. «Al Municipi de la Ciutat de L'Alguer y destinat á sa Biblioteca Comunal ofereix aquest llibret com una mostra de bon afecte lo Bibliotecari de Barcelona, Mariano Aguiló».

Jochs Florals de Barcelona, 1871, 1873. «A la Biblioteca Comunal de l'Alguer. M. Aguiló».

Libre dels feys esdeuenguts en la uida del molt alt senyor Rey, en Jacme lo Conqueridor. «Al Municipi de la magnífica ciutat del Alguer / L'editor del present llibre, Mariano Aguiló».

PLÁCIDO AGUILÓ. *Apuntes bibliográficos acerca de cuatro incunables españoles desconocidos*. «Tiene el gusto de ofrecer un ejemplar de estos apuntes a la Biblioteca del Alguer, / El autor».

PERE ALDAVERT. En tots els casos: «La empresa de La Renaixensa al municipi del Alguer pera sa biblioteca comunal», amb el segell de l'empresa: «La Renaixensa / Xuclà 13 baixos / Barcelona».

VÍCTOR BALAGUER I LA JUNTA DE LA BIBLIOTECA-MUSEU. En tots els casos: «Al Consell Municipal del Alguer, l'autor y la Junta de la Biblioteca-Museo Balaguer ofereixen aquesta obra dedicada á sa Biblioteca Comunal. Vilanova y la Geltrú, 6 de Janer de 1888», amb l'exlibris de la Biblioteca-Museu.

BONAVENTURA BASSEGODA. En tots els casos: «Al Ajuntament d'Alguer», segueix firma.

MARIA DE BELL-LLOCH. Salabugas. «Al Exmo. Sr. Don Manuel Cañete como a prueba de consideracion y respetuoso afecto de la Autora».

FRANCISCO BENESSAT. *Guia del vinicultor*. «A D. Eduardo Toda en testimonio de buena amistad».

MANUEL DE BOFARULL⁴²

Bofarull y Mascaró, Próspero: *Coleccion de documentos inéditos del Archivo General de la Corona de Aragón*. «Al Municipi del Alguer pera sa biblioteca comunal. Manuel de Bofarull».

Bofarull y Mascaró, Próspero: *Los Condes de Barcelona vindicados*. Primer volum: «Al Municipi de

⁴² Trobem un altre llibre d'Antoni de Bofarull a la Biblioteca Municipal de l'Alguer, un insòlit obsequi d'un noble sard no alguerès: ens referim a *La Orfaneta de Menargues*. Madrid-Barcelona, Llibreria Espanyola, 1862, que duu la següent dedicatòria, acompanyada amb una fotografia del donant: «A la cara ciutat d'Alguer son apassionat Marchese Fernando Delitala de Manca».

Alguer pera la biblioteca comunal. Manuel de Bofarull».

JOSEP BOSCH-GELABERT

Guideta. «Sia ma darrera filla, ó sia la present novela, la que donga la besada de germanó als algaresos que á través del mar y com á recort de que son un bocí del cor de Catalunya, los hi envia per conducte de son digne Ajuntament. / L'autor. Barcelona, 18 de janer de 1888».

Mas memorias. «Al Ajuntament d'Alguer pera la Biblioteca municipal, li envia aquesta obreta son entusiasta admirador, / L'autor. Barcelona, 18/1.88».

FRANCESC DE BOTER. *Doloretas*. «Al Ajuntament d'Alguer pera la biblioteca comunal y als catalans d'Italia», segueix firma.

JOSEP BRUNET I BELLET. En tots els casos: «Al Magnífich Ajuntament de L'Alguer –Serdenya– en demostració de afectuosa confraternitat. Barcelona, 18 janer 1888», segueix firma. A *La gorra catalana*, l'autor afegeix: «Los en recomana la lectura puig parla de llurs compatriotas de un temps immemorial, igualment qu'en l'adjunt fulletí: “Per que s'diu Llengua d'Oc?”».

ANTON BULBENA

Tomich, Pere: *Historias e conquistas dels excellentissims e Catholics Reys de Aragó*. «Al Municipi d'Alguer, per que sien sempre mes estrets los llaços que de llonch temps uneixen Serdenya y Catalunya. L'editor».

FRANCESC FLOS I CALCAT. *Las escolas catalanas*. «Al Ajuntament d'Alguer dedica aquest exemplar, / l'Autor».

ÀNGEL GUIMERA⁴³. *Poesias 1870-1887*. Un dels dos exemplars duu la següent dedicatòria: «Al municipi del Alguer. Barcelona 1 de febrer de 1888», segueix firma.

INNOCENCI LÓPEZ BERNAGOSI

Bartrina, Joaquim: *Algo*. «Tribut de germanor ofert al Municipi del Alguer per la Biblioteca Comunal, / L'Editor I. Lopez Bernagosi».

Soler, Frederich: *Nits de lluna*. «Al Municipi del Alguer per la Biblioteca Comunal, tribut de germanor ofert per l'editor, / I. Lopez Bernagosi».

MODEST MARTÍ DE SOLÀ. *Geografia-historia de Catalunya*. «Al magnífich Municipi de la Vila del Alguer dedica aquest exemplar / L'autor».

JOAN MARTORELL I PENYA

Martorell y Peña, Francisco: *Apuntes arqueológicos*. «Al Ajuntament en la Vila de L'Alguer homenatja de Juan Martorell y Peña».

FRANCESC MASPONS I L'ASSOCIACIÓ D'EXCURSIONS CATALANA. En tots els casos: «Oferta de la Associació de Excursions Catalana al Magnífich Ajuntament de l'Alguer / Lo President de la Associació. Fran.co de S. Maspons y Labrós».

⁴³ A la fi del mateix any, Àngel Guimerà firmarà també el *Llibre de la Renaixensa*, amb les següent paraules: «A la Biblioteca Comunal del Alguer. Tribut dels catalans de Catalunya als catalans d'Italia. Angel Guimerà».

FRANCESC MATHEU. *La Il·lustració Catalana* (1884-1887). Primer volum: «Al Magnífich Ajuntament de la ciutat de l'Alguer, com recort de l'antiga germanó y destí á la Biblioteca Comunal. Francesch Matheu. Barcelona, 15 Janer 1888».

JAUME NOVELLAS I MOLINS

Agre-dolç. «Als catalans d'Alguer, humil penyora de recordança d'un germà seu. L'autor.»

Bosquerolas. «A mos germans, los catalans d'Alguer; petita mostra del afecte que'ls hi professa un catalá com ells. L'autor.»

NARCÍS OLLER. *Notas de color*. «Al Municipi d'Alguer, guardador desinteressat de la llengua de nostre cor porque fou la de nostres avis; representant germá d'un poble digne y caríssim pe'ls que portem la mateixa sang. Narcis Oller. Barcelona, Janer de 1888».

JUSTIN PÉPRATX

Ramellets de proverbis, maxims, refrans y adagis catalans. «Als catalans d'Italia, un catalá de Fransa, desitjantloshí ab l'ajude de Deu, amisió [sic], salut y constancia. Perpinyà, 9 febrer 1888», segueix firma.

Verdaguer, Jacint: *L'Atlantide* [ed. Hachette]. «Al honorable Municipi del Alguer, pera la Biblioteca comunal. Homenatge del autor de la traducció. Perpinyà, 9 de febrer 1888», segueix firma».

JOSEP PI I SOLANAS

Güell y Ferrer, Juan: *Escritos económicos*. «La Comissió del Monument á Güell y Ferrer al Municipi de [l'] Alguer ab destí á sa biblioteca comunal. Lo Secretari. Joseph Pi Solanas.»

JOSEP PIN I SOLER. *La familia dels Garrigas*. Un dels tres exemplars duu la següent dedicatòria: «Als néts y renéts d'aquells catalans que foren nostres avis. Penyora d'afecte y germanor. Barcelona Janer 1888», segueix firma.

J. PUIGVENTÓS

Verdaguer, Jacinto: *L'Atlàntida* [ed. L'Aureneta]. «Donatiu de J. Puigventós».

JOAQUIM RIERA I BERTRAN. En tots els casos: «A la Biblioteca Municipal de la germana vila d'Alguer. Janer 1888», segueix firma.

ALEXANDRE DE RIQUER. *Los estudiantes de Tolosa*. «Al Em. Ajuntament d'Alguer, de Riquer Alexandre».

JOAQUIM ROCA I ROCA. *Mal pare!* «Al Ajuntament de Alguer», segueix firma.

ANTONI RUBIÓ I LLUCH. *La expedición y dominación de los catalanes en Oriente*. Quadern I: «Al magnífich Ajuntament de l'Alguer homenatge de respecte y de germanó d'Antoni Rubió y Lluch»; Quadern IV: «Al magnífich Ajuntament de l'Alguer / l'Autor».

SALVADOR SANPERE I MIQUEL

SANPERE Y MIQUEL, Salvador: *Aplicació de l'art á l'industria*. «Al municipi de l'Alguer com recort de son compatriç», segueix firma.

FRANCESC X. TOBELLA. En tots els casos: «Al Municipi d'Alguer», amb el segell que reproduïx la firma de «Fran.co X. Tobella».

EDUARD TODA

Toda y Güell, Eduart: *Poblet*. Un dels dos exemplars duu la següent dedicatòria: «Lo colector de la biblioteca catalana del Alguer, dedica aquest llibre á sos bons amichs de la ciutat catalana de Sardenya. Eduart Toda. Barcelona 28 Janer 1888».

Toda, Eduardo: *La vida en el Celeste Imperio*. «Al Ajuntament del Alguer, pera la biblioteca comunal tribut de Eduart Toda».

FRANCESCH UBACH I VINYETA

Celistias. «Al Municipi del Alguer. L'autor».

Expansions. Un dels dos exemplars duu la següent dedicatòria: «A la Comuna de l'Alguer [...] bon recort endressat als sard[...] per», segueix firma.

Primerenques i Romancer catalá. «Un que parla algarés á Catalunya, als algaresos que parlan catalá a Sardenya. L'autor».

Joan Blancas. «Tribut d'afecte á la Comuna de l'Alguer», segueix firma.

Lo pes de la culpa. «Al Senat Municipal del Alguer / L'Autor».

Almòdis. «A la catalana branca arrelada en Sardenya representada per lo Senat Municipal de l'Alguer», segueix firma.

Rialles y ploralles. «Al municipi del Alguer. L'autor».

La ma freda. «Record de l'autor a la Comuna del Alguer en representació dels catalans de Sardenya», segueix firma.

La cua del xueta o bé, *Homa, patria y amor* (actualment desapareguts). «A la comunitat de l'Alguer, tribut de simpatia» (AMunA, 862/2/17).

JACINT VERDAGUER

Canigó. Un dels dos exemplars duu la següent dedicatòria: «Al municipi del Alguer, per sa Biblioteca Comunal, Jacinto Verdaguer pbre.».

Recull de goigs relligats. «Al Municipi del Alguer per sa llibreria comunal, Jacinto Verdaguer, Pre.».

Cansons de Montserrat. «Al Municipi del Alguer per sa llibreria, l'Autor».

L'Atlantida [ed. Fidel Giró]. «Al Municipi del Alguer per sa biblioteca comunal, l'autor».

GAIETÀ VIDAL I VALENCIANO

Rosada d'estiu. «Hi ha poderosos motius pera creure que eran del Panadés y del Camp de Tarragona las gents que per voluntat de Pere'l Ceremoniós y sots la direcció de B. de Calvava [?] s'establiren en una part de eixa illa de Cerdunya. Atent á aixó y á que en Alguer se manten viva encara la parla catalana, tramet est exemplar de *Rosada d'Estiu* á son Ajuntament, pera que'l pose en sa biblioteca popular, ja que en dita novela se pintan las gents, las costums y los paissatges de la encontrada del Panadés / L'autor. Barcelona Janer 23/1888».

FEBRER, Andreu: *La Comedia de Dante Allighieri* (no hem pogut localitzar aquest exemplar, però en coneixem la dedicatòria gràcies al doc. 862/2/17 de l'AMunA). «A l'Ajuntament de la vila d'Alguer, en Cerdunya, pera la biblioteca Comunal, endreça est esemplar de per ço que está en llengua catalana, essent la mes antiga traducció que de tant bell poema's feu. G. Vidal. Barcelona Janer 23/1888». En un altre exemplar lliurat posteriorment (que s'ha conservat a la biblioteca i és el que figura al nostre llistat, hi llegim la següent dedicatòria: «A N'Esteve Bolasco, Director de la Biblioteca comunal d'Alguer, en testimoni d'apreci y com penyora de bona amistat, endreça lo present exemplar / G. Vidal [Valenciano]. Maig 28/1888».

JOSEPH YXART

El año pasado (1886). «Al Ajuntament d'Alguer pera sa Biblioteca comunal, / L'autor».